

De taalpolitiek van Willem I

Lode WILS

Een van de middelen die Willem I heeft gebruikt om de Noordelijke en de Zuidelijke Nederlanden duurzaam te verenigen, was zijn taalpolitiek. Ze verdient te worden bestudeerd omdat ze invloed heeft uitgeoefend, ook nog na de mislukking van de vereniging. Maar het blijft nog altijd moeilijk om ze in een niet-polemische geest te benaderen¹.

1. Staatstaal als bindmiddel onder een verlicht despotisme

De Franse Revolutie had oude staatsvormende krachten als de dynastie en de godsdienst afgeschreven, om ze te vervangen door nieuwe: de rechtsgelijkheid van de burgers, die allen zouden deelnemen aan het bestuur, de eenvormigheid van de instellingen, taaleenheid door opslorping van de minderheidsgroepen. Napoleon had dan de revolutie voltooid en bestendigd, hetgeen aanvaardbaar was voor een verlicht despoot, en Willem I, zoals de andere vorsten van zijn tijd, „s'est couché dans le lit de Napoléon”. Hij bewaarde dus de rechtsgelijkheid maar tegelijk de politieke onmondigheid van de onderdanen, de moderne instellingen, het beginsel van de eenheid van taal in zijn rijk. De Nederlandse taal moest een bindmiddel worden tussen Noord en Zuid.

Konkreet betekende zulks dat in die gebieden van België waar ze de volkstaal was, zij alleen zou mogen gebezigd worden in het openbaar leven. Terwijl ze geleidelijk zou worden ingevoerd in de Frans- en Duitstalige streken, opdat ze daar op lange termijn misschien dezelfde rol zou spelen als in Friesland.

Deze taalpolitiek verhield zich tot de opkomende nationale stromingen in Europa zoals het verlicht despotisme zich verhield tot de Verlichting. De nationale bewegingen waren ontvoogdingsbewegingen, onder leiding van burgers en intellectuelen vooral, die aanknoopten bij de nationale tradities van de vóór-absolutistische tijd, welke door de romantiek tot nieuw leven gewekt werden. Hun doel was de volkskrachten wakker te schudden voor een dynamische, de-

1. Veruit het belangrijkste werk is dat van A. DE JONGHE, *De taalpolitiek van koning Willem I in de Zuidelijke Nederlanden (1814-1830). De genesis der taalbesluiten en hun toepassing*, Brussel 1943. De tweede uitgave (Brugge 1967) is minder geschikt voor wetenschappelijk gebruik. Het werk van Floris BLAUWKUIP, *De taalbesluiten van koning Willem I*, Amsterdam 1920, blijft onmisbaar, omdat het sommige aspecten behandelt die bij De Jonghe niet voorkomen, zoals de letterkundige maatschappijen en het medisch onderricht.

mokratische, cultureel-geïntegreerde samenleving waarin de volkstaal instrument zou zijn van de „verlichting” van de hele bevolking, en instrument van een nationaal bestuur, dat zou in de plaats komen van de autocratie van de vorst, die dikwijls een vreemdeling was. Zoals andere verlichte despotten heeft Willem I aan deze tijdsgedachten vele elementen ontleend : de krachtige ontwikkeling van het onderwijs ; het beroep op die herinneringen uit het nationaal verleden die dienstig waren in de nieuwe toestand ; in het Vlaamse land de verheffing van de volkstaal tot enige taal voor bestuur, gerecht, lager en middelbaar onderwijs, omkleed met een beroep op de „volksgeest” en de „nationaliteit”. Maar in zijn geheel was het politiek bestel van het Verenigd Koninkrijk gericht op het smoren van het politiek bewustzijn in plaats van op het nationaal ontwakken ervan.

2. De verfransing in Vlaanderen

Het Noorden was maar drie jaar bij Frankrijk ingelijfd geweest en dan nog was het een administratieve eenheid gebleven. Het herstel van „de landstaal” schiep er geen moeilijkheden. Maar in het Zuiden lagen de verhoudingen heel anders, en niet alleen in Wallonië, waar het Frans zowel bestuurs- als cultuur- en volkstaal was. België was twintig jaar lang ten volle ingelijfd geweest, en de Franse overheden hadden er een uitroeiingspolitiek gevoerd tegen het Duits (in Luxemburg) en het Nederlands. Ze hadden daarvoor kunnen aanknopen bij het eeuwenoude gebruik van het Frans door de centrale besturen in Brussel, de bekendheid met de taal van de Waalse landgenoten en de Franse burenen, de verfransing van de adel en het stagneren van de volkstaal in haar dialectale vormen tijdens de 17e en de 18e eeuw, onder invloed van het gebruik van Latijn, Spaans en Frans. Dat alles had het de Franse overheden mogelijk gemaakt om hun taal als de enige op te leggen in bestuur, gerecht, onderwijs, leger, door sommige prefekten zelfs als de enige voor de drukpers en het toneel. De nieuwe administratie, het nieuwe gerechtelijke apparaat, de nieuwe bisdommen waren allemaal van meet af aan in het Frans opgericht en trouwens gro-tendeels — ten gevolge van een doelbewuste benoemingspolitiek — bevolkt met Fransen. De leidende stand, die al vóór 1795 in hoge mate verfranst was, was aangevuld met aanhangers van het Franse regime, opkopers van domein-goederen, zakenlui die veelal uit den vreemde waren toegekomen : zijn taal was het Frans.

De val van Napoleon bracht in de Vlaamse gewesten geen terugkeer naar het Nederlands als taal van bestuur, gerecht en middelbaar onderwijs. De ambtenaren, magistraten, bisschoppen enz. bleven in functie, met de steun van de nieuwe overheden. Want de geallieerden, die tot 15 juli 1814 het land bestuurden, en daarna Willem I, waren er vooral op bedacht om de werking van het staatsapparaat niet te bemoeilijken. De wensen van de dekens der am-

bachten van Brussel, Brugge, Leuven en Gent om de Franse ambtenaren, wetboeken en taal te zien verdwijnen, werden als onrustzaaiend afgewezen, al waren ze de uitdrukking van wat er leefde bij brede bevolkingslagen. Er werden alleen een paar symbolische toegevingen gedaan aan de volkstaal, en wel inzake de notariële akten, de registratie en de burgerlijke stand. „Men heeft gemeend het nieuwe rijk ook zonder volksbeweging en zonder volkse medewerking te kunnen stichten. Het is een zeer ernstige fout geweest, welke zich spoedig zou wreken”, stelde Leo Picard vast².

Toch was Willem I van meet af aan van plan een taalpolitiek te voeren en in zijn besluit van 1 oktober 1814 stelde hij nadere bepalingen betreffende de rechtspleging in het vooruitzicht. Maar hij heeft daarmee vijf jaar gewacht. Waarom heeft er zich intussen geen beweging voorgedaan bij de leidende stand zelf, de notabelen die de stadsbesturen in handen hadden, ambtenaren en advocaten, geestelijken, enz. ? Die waren in meerderheid toch mensen uit de streek, die de volkstaal nog gebruikten in hun huiskring, of tenminste in hun omgang met hun dienstboden en met de mindere man die geen andere taal kende. Waarom waren ze niet bereid de relatief kleine inspanning te doen om zich de kennis van het literair en administratief Nederlands eigen te maken ? Cultureel stond Nederland op een dieptepunt tegenover de schitterende Franse expansie. De Zuidnederlandse heren spraken ook liever het Frans dat ze beheersten dan hun dialect, waarin ze zich de mindere voelden van de Noordnederlanders. Maar de kernvraag is : waarom ontstond er in het Vlaamse land niet spontaan een nationale beweging die zich, zoals elders in Europa, toelegde op de ontwikkeling van de volkstaal ?

Al in de 18e eeuw hadden de Zuidelijke Nederlanden achterstand opgelopen op dit punt, omdat de verspreiding van de modern-nationale opvattingen uit de Verlichting en de romantiek er lange tijd was gedwarsboomd door de censuur en het geestesleven er over het algemeen heel mat was. Tijdens de laatste decennia vóór de Franse Revolutie was er wel een beweging aan het ontstaan, maar die werd grotendeels gesmoord omdat België van 1795 tot 1814 geen satellietstaat van Frankrijk werd, zoals het grootste deel van vastelands-Europa, maar werd ingelijfd. De aanhangers van de Franse Revolutie, die de inlijving toejuichten of voor lief namen omdat ze het Ancien Régime wegveegde, moesten hun opvatting laten varen dat volkstaal en volksaard essentiële elementen waren voor de ontplooiing van natie en individu. Dat betekende dat de politieke krachten die erfgenaam waren van de revolutie, de liberalen, zoals ze weldra zouden heten, geen stuwers werden van een taalnationalisme, in tegenstelling tot wat elders gebeurde.

Aan traditionalistische, katholieke kant bestond er ook buiten de ambachtelijke kringen wél openheid voor de modern-nationale idee, tenminste voor zover die

2. L. PICARD, *Geschiedenis van de Vlaamse en Groot-Nederlandsche beweging*, I, Antwerpen 1937, 137.

de nationale tradities en de volkstaal in eer wilde herstellen. Het enige ernstige en invloedrijke katholieke persorgaan, *Le Spectateur Belge* van de Brugse priester Leo De Foere, pleitte met nadruk en met ongeduld voor een herstel van het Nederlands in het bestuur en het onderwijs in het Vlaamse land. Maar De Foere werd in maart 1817 tot twee jaar hechtenis veroordeeld omdat hij in zijn blad het verzet preekte tegen de eedaflegging op de grondwet. Daarmee zitten we bij de kern van het probleem. De volkstaal werd alleen gewaardeerd door diegenen die er een onderdeel in zagen van het nationale erfgoed der katholieke Nederlanden. Zij zagen dat erfgoed bijna evenzeer bedreigd door verhollandsing als door verfransing en konden niet warm lopen voor een Verenigd Koninkrijk dat een voortzetting was van de Napoleontische staat binnen nieuwe grenzen en dat gekenmerkt was door kalvinistische Hollandse suprematie in plaats van ongelovige Franse. Naar een overeenkomst met deze traditionalistische massa van de bevolking heeft de koning niet gezocht, maar integendeel van de eedkwestie gebruik gemaakt om uit de besturen te weren wie deze visie was toegedaan. Hij rekende erop dat hij zijn vernederlandsing wel zou doorvoeren met degenen wie het om het behoud van de moderne Napoleontische staatsstructuur te doen was ; die zouden er de Nederlandse taal wel bij nemen. Hij kreeg gelijk, tenminste op korte termijn.

3. Het overheidsingrijpen

Het koninklijk besluit van 15 september 1819 legde in de provincies Oost- en West-Vlaanderen, Antwerpen en Limburg aan alle administratieve, rechterlijke en militaire overheden en aan de notarissen de plicht op om met het publiek en met de hun ondergeschikte overheidspersonen of kolleges in het Nederlands te handelen als die dat wensten. Pas daarmee kwam voor de burgers en de ondergeschikte ambtenaren een einde aan de sinds 1795 opgelegde verfransing. Hetzelfde besluit voorzag dat vanaf 1 januari 1823 het Nederlands de enige ambtelijke taal zou zijn. Pas op 26 oktober 1822 werden die bepalingen ook van toepassing verklaard op de arrondissementen Leuven en Brussel, waar dus geen overgangsperiode was voorzien. Nog langer duurde het eer het middelbaar onderwijs werd vernederlandsd : vanaf de zomer van 1823 klasse na klasse, zodat pas in 1829 de hervorming voltooid was. In de universiteiten bleef het Latijn de voertaal, met meer uitzonderingen ten gunste van het Frans dan van het Nederlands.

De uitvoering van deze wetgeving bracht geen grote moeilijkheden mee, behalve voor een aantal ingeweken Waalse en Franse ambtenaren en advocaten, en in Brussel. In die hoofdstad was al sinds de 18e eeuw een hele bovenlaag van de bevolking grondig verfranst. Er moest een overgangsperiode voorzien worden en overtredingen moesten worden geduld. Over het hele land genomen klonken er weinig protesten, maar wel moest van hogerhand worden ge-

waakt over de toepassing, omdat er van onderuit nog altijd geen beweging voor de volkstaal ontstond. Het was vooral de minister van justitie Van Maanen die toezicht hield en die via de bevordering van ijverige ambtenaren en magistraten het sukses verzekerde. Hij was het ook geweest die de koning overtuigd had om krachtig in te grijpen, in plaats van de zaak op de lange baan te schuiven zoals de Zuidnederlandse ministers De Coninck en Van Gobbelschroy hadden voorgesteld. Hij kon achteraf tevreden zijn. Pas toen vanaf 1828 het Verenigd Koninkrijk begon te kraken in zijn voegen, werden de taalbesluiten aangevalen door de oppositie.

Ook bij zijn onderwijspolitiek vergat Willem I de taalproblemen niet : bij de modernisering en uitbreiding van het lager onderwijs dienden de volkstalen als voertaal, ook het Duits in Luxemburg. De studie van het Nederlands als vak werd aangemoedigd in heel het zuidelijk deel van het rijk, ook in het middelbaar en het hoger onderwijs (Schantz in Gent, Kinker in Luik, Visscher in Leuven). Wanneer de koning persoonlijk ingreep in de bemoeiingen van zijn administratie met onderwijszaken, was het veelal juist in taalaangelegenheden³. Tenslotte bevorderde de regering het ontstaan van letterkundige genootschappen die zich het beoefenen van de landstaal tot doel stelden. Maar die geraakten niet veel verder dan het verenigen van ambtenaren die op een goed blaadje wilden staan bij de overheid. Ook de ondersteuning van de Nederlandstalige boekhandel en pers haalde weinig uit. Het bleef allemaal voor 90 % of meer werk van bovenaf, met heel weinig modern-nationaal ontwakken van onderuit. Zelfs in de meeste rederijkerskamers van het Vlaamse land kiemde geen nationale beweging⁴.

4. Volkstaal i.p.v. staatstaal

In de latere geschiedschrijving lezen we dikwijls dat de taalbesluiten een van de belangrijke oorzaken geweest zijn van de tegenstellingen die het Verenigd Koninkrijk hebben doen uiteenvallen, dat de geestelijkheid de analfabete Vlaamse bevolking liet petitioneren voor het Vlaams tegen het kalvinistische Hollands, dat Willem I door zijn besluit van 4 juni 1830 Vlaanderen weer aan de verfransing moest prijsgeven en dat achteraf gezien De Coninck en Van Gobbelschroy dus gelijk hadden tegen Van Maanen. Het is moeilijk om in kort bestek klaar te komen met deze verzameling scheve voorstellingen, overdrijvingen en volslagen vergissingen. Temeer omdat het onderwerp nog altijd gevoels-

3. Ons meegegeeld door Prof. M. de Vroede.

4. L. WILS, *De ontwikkeling van de gedachteninhoud der Vlaamse beweging tot 1914*, Antwerpen 1955, 18-23.

geladen is en we dus niet mogen hopen dat zelfs een uitvoerige weerlegging een einde zou maken aan zulke mythen.

Er bestond een latente ontevredenheid over de taalbesluiten bij de verfranste stand in het Vlaamse land, beroepshalve vooral bij ingeweken ambtenaren en advocaten. Daarnaast was er een latente vrees in Wallonië voor de uiteindelijke bedoelingen van de koning. Was het Nederlands ook niet in Waalse taalgrensgemeenten opgedrongen? Stuurde minister Van Maanen aan Waalse instanties geen Nederlandstalige brieven waaraan hij alleen een Franse *vertaling* toevoegde? Waren de lagere rijksscholen in Wallonië voor de kinderen van ambtenaren en van de goeode burgerij niet Nederlands- of tweetalig? Weigerde de koning geen Franstalige normaalschool en had hij in 1830 niet de bedoeling om een Nederlandstalige te stichten in Luik? Was ook in het leger niet merkbaar dat uiteindelijk het Nederlands als de enige „landstaal” werd aangezien? Was bij koninklijk besluit van 2 april 1824 niet bepaald dat bij de militaire rechtspraak in Wallonië alleen dan het Frans mocht gebruikt worden, wanneer de belanghebbenden *uitsluitend* die taal verstonden? Vermits in feite de Walen nog maar weinig hinder ondervonden van Willems taalpolitiek, bestond er ook geen uitgesproken verzet tegen, maar de onrust was er, en terecht.

Toen in 1828 en de volgende jaren de liberale en katholieke opposities zich verenigden om hun lange lijst eisen erdoor te drukken, vooral het parlementair regime en de vrijheid voor de kerk, hebben ze de taalkwestie zoals een aantal andere erbij gevoegd om een argument te meer te vinden tegen een gehaat regeringsstelsel, al had die kwestie op zichzelf weinig gewicht⁵. Volgens het beginsel zelf van de unie, allen voor één, vroegen ook de Nederlandstaligen taalvrijheid, onder meer in petities uit Zeeland, Noord-Brabant en Gelderland. In de petities uit het Vlaamse land werd meestal uitdrukkelijk vermeld dat de vrijheid voor de Walen gevorderd werd; in slechts enkele werd er ook vrijheid voor het Frans in Vlaanderen gevraagd en/of het Vlaams tegenover het Hollands gesteld, gekoppeld aan protest tegen de bevoorrechtiging van de Hollanders inzake benoemingen⁶. Pas door en dus na de revolutie zou er inderdaad een beweginkje ontstaan om een afzonderlijke Vlaamse taal te scheppen⁷.

5. P. Hamelius heeft dat al terecht onderstreept in zijn *Histoire politique et littéraire du mouvement flamand*, Brussel 1894, 81-84.

6. Een ontleding van de petitities bij de DE JONGHE, 324-325 en 347-351.

7. Zie L. WILS, *Vlaams en Hollands in het Verenigd Koninkrijk*, in *Dietsche Warande en Belfort*, 1956, 527-536. Opmerkelijk is dat in de loop van de volgende 20 jaar deze voorstelling de traditionele karikatuur alleen heeft kunnen verdringen bij A. W. WILLEMSEN, *De Vlaamse Beweging*, I, Hasselt 1974, 32. Onder meer bij H. J. ELIAS lezen we nog de gewone propagandistische versie, dat de geestelijkheid aan de ongeletterden of weinig ontwikkelden heeft voorggehouden dat hun taal een vreemde taal was; *Geschiedenis van de Vlaamse Gedachte*, I, Antwerpen 1963, 285. Zelfs T. LUYKX, die veel meer genuanceerd is, ziet toch: „De aanvallen op de eenheid van het „Vlaams” en het „Hollands” kwamen uit de hoek van de uitgesproken katholieke oppositie-

Bij twee koninklijke besluiten van 28 augustus 1829, en vooral bij dat van 4 juni 1830, deed Willem I toegevingen. De Waalse taalgrensgemeenten kregen de taalvrijheid. In Wallonië werd nu uitdrukkelijk het Frans als de officiële taal erkend voor administratieve en gerechtelijke aangelegenheden (*niet* voor militaire). Fakultatief gebruik van het Frans of het Nederlands werd toegestaan voor onderhandse en authentieke akten in het hele rijk. In het Vlaamse land alleen mochten de rechtbanken en hoven toestaan aan partijen die het Nederlands „niet goed” bleken te verstaan, dat die het Frans zouden gebruiken in akten en pleidooien; die toelating zou niet mogen geweigerd worden in strafzaken. Ook in het Vlaamse land alleen mochten personen „die de Nederlandse taal niet verstaan”, zich in het Frans tot de administratieve overheden wenden en dezen mochten in dezelfde taal antwoorden. Bekendmakingen mochten, behalve in het Nederlands, ook in het Frans gedaan worden indien dat „de volkstaal van een deel der bevolking” was. Alles samen genomen werd dus het taalregime ingevoerd dat in België werd gevestigd vanaf 1932. Maar in het centraal bestuur en in het leger bleef het Nederlands overheersen; over het onderwijs werd in de besluiten niet gerept. De oppositie scheen bevredigd inzake het taalvraagstuk, voor zover we daarover kunnen oordelen op grond van de weinige maanden die verliepen tussen het besluit van 4 juni 1830 en de opstand.

Hoe is het mogelijk dat een hele reeks auteurs dit besluit voorstellen als het prijsgeven van Vlaanderen aan de verfransing? We zien maar één verklaring: Prayon-van Zuylen, die als eerste dit vraagstuk uitvoerig behandelde, betitelde zijn hoofdstuk „De vrijheid van taal”. Die lapidaire uitdrukking werd door de latere schrijvers overgenomen, zonder dat ze aandacht gaven aan Prayons herhaalde bevestiging „dat de feitelijke vrijheid van taal, welke aan de franssprekende burgers overal waar het behoorde werd verzekerd, geenszins de gelijkstelling van Nederlands en Frans na zich sleepte. Het Frans bleef [in Vlaanderen] een vreemde taal, die, wij kunnen op dit punt niet genoeg drukken, slechts bij uitzondering mocht gebezigd worden. Voor ’t overige was bij voortdoring de moederspraak enige ambtelijke taal”⁸.

pers, die uit vrees voor het protestantse Noorden een Vlaams-regionalistisch standpunt innam”, hoewel de teksten die hij citeert, zulk besluit niet toelaten; *De ontwikkeling van de Vlaamse pers en haar houding tegenover de taalpolitiek van Willem I tijdens het Koninkrijk der Nederlanden (1814-1830)*, in *Handelingen Kon. Zuidnederlandse Mij Taal- en Lett. en Gesch.*, 1973, 224.

8. A. PRAYON-VAN ZUYLEN, *De Belgische Taalwetten*, Gent 1892, 94-116, het citaat 114. Volgens F. BLAUWQUIP, 295, was „de ganse taalwetgeving... volkomen teniet gedaan”. L. PICARD meent: „In 1829 moet men terugkeren tot het uitgangspunt”, maar hij ziet toch dat de terugkeer niet volledig is; 154-155 en 164. Het besluit, volgens A. DE JONGHE, „geeft het Vlaamse land... prijs aan de taalvrijheid, dus aan de verfransing”; 369. H. J. ELIAS spreekt van „de afschaffing van de taalwetgeving”; 288. Voor A. W. WILLEMSSEN „werd bij K.B. van 4 juni 1830 de taalvrijheid in het Vlaamse land hersteld” (31) en voor T. LUYKX „de onbepaalde taalvrijheid”; *Politieke geschiedenis van België*, Amsterdam-Brussel 1969, 46. We hebben op het onhoudbare van die voor-

Tenslotte was het koninklijk besluit van 4 juni 1830 niet een prijsgeven van Van Maanens voorstel tot onmiddellijke vernederlandsing, voor het voorstel van De Coninck om het langzaam aan te doen. Beide ministers hadden bij de voorbereiding van het besluit van 1819 de staatstaal willen opleggen aan de bevolking. Het besluit van 1830 maakte, net andersom, de volkstaal tot overheidstaal, met de nodige uitzonderingen om individuele belangen te ontzien. Zomin De Coninck als Van Maanen hadden daar uit zichzelf aan gedacht.

5. Gevolgen

Een van de eerste daden van de revolutie in 1830 was de taalwetgeving af te schaffen. Het Frans werd de taal van het centraal bestuur en van het leger, en verder heerste de vrijheid. Daarvan maakten de provincie- en stadsbesturen gebruik om hun administratie en hun onderwijs opnieuw te verfransen, zoals de magistraten en advocaten deden met de rechtspraak. Bleef er dan in het Vlaamse land niets over van de verwezenlijkingen van Willem I? Toch wel, en alles samen genomen nog heel wat. Het volksonderwijs bleef Nederlandstalig, behalve in Brussel. Op het platteland en in kleine stadjes als Turnhout of Veurne gebeurden ook de gemeentelijke administratie en de rechtspraak in de volkstaal. Elders bleef de administratie tweetalig in haar betrekkingen met het publiek. Het middelbaar onderwijs vergeleed geleidelijk, over een tweetalig stadium, naar Franse eentaligheid, maar vooral in de plattelandse en kleinsteedse kolleges van de geestelijkheid sleepte die ontwikkeling aan tot na 1840. In één woord, het gebruik van de volkstaal was na 1830 veel frekwenter dan in 1814-1819. De kennis ervan, in een vorm die geschikt was voor administratief gebruik, was veel meer verspreid onder de leidende stand en de middengroepen. Ze was veel meer dan tevoren beschaafd en een instrument van beschaving geworden. In die zin kunnen we zeggen dat Willem I een grondslag heeft gelegd voor de latere Vlaamse beweging. Die grondslag zou veel steviger geweest zijn, indien hij van 1814 tot 1819 geen vijf jaar had laten verloren gaan, en in Zuid-Brabant en het middelbaar onderwijs zelfs acht of negen jaar, tot 1822-1823.

Maar de Vlaamse beweging is niet voortgekomen uit het Verenigd Koninkrijk, eerder het tegendeel zelfs. De tegenstelling tussen het Zuiden en het Noorden

stelling toch al geweest in 1955, in *De ontwikkeling*, 30. We hebben dat opnieuw gedaan, en met meer nadruk, in dit artikel, dat een eerste maal verschenen is in de *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden*, 1977, 81-87. Maar in M. DE SMEDT, *De literair-historische activiteit van Jan Frans Willems (1793-1846) en Ferdinand Augustijn Snellaert (1809-1872)*. Gent 1984, lezen we weer dat het besluit van 4 juni 1830 „geeft de totale taalvrijheid terug aan Zuid-Nederland. De weg tot algehele verfransing lag open” (20). Het is dus wel nodig om op deze nagel te blijven hameren!

was zo scherp en werd door de koninklijke politiek en de reacties erop zozeer onderhouden, dat het Belgisch nationaal bewustzijn zich krachtig ontwikkelde en zich anti-Nederlands ging uiten. Later zou een strijdend flamingant als L. Vleeschouwer getuigen dat hij uit oppositie tegen Willem I Franssprekend was geworden, zoals toen mode was. Ook dat had kunnen vermeden worden, indien onder meer de volkse taalregeling van 4 juni 1830 van meet af aan was ingevoerd in plaats van een staatse taalregeling.

Zelfs nog afgezien van de regeringspolitiek, die zowel katholieken als liberalen voor het hoofd stootte, was er in het Verenigd Koninkrijk geen plaats voor een nationale beweging in het Vlaamse land die op de Nederlandse taal en volksaard zou zijn gebaseerd. Want de bevolking voelde in haar overgrote meerderheid geen nationale eenheid en geen gemeenschappelijke volksaard met Holland en wees verhollandsing af. In België zoals elders in Europa omvatte het politiek ontwaken van de bevolking tegen het autoritaire regime van de restauratievorsten ook een nationale bewustwording. Die kon niet anders zijn dan Belgisch. Het was uit het nationaal en democratisch enthousiasme van de Belgische revolutie dat een beweging voortkwam om het land tot bloei te brengen door, naar de geest van de tijd, de volkstaal te beoefenen, een nationale kunst en literatuur te scheppen, de geschiedenis te bestuderen, de vaderlandse traditie in ere te houden, enz. Die Belgische beweging, waaruit ook de Frans-Belgische en de Waalse letterkunde een stimulans ontvingen, zou in het Vlaamse land geleidelijk overgaan in een Vlaamse beweging. Literatoren uit het Verenigd Koninkrijk sloten zich daarbij aan, benadrukten er de gedachte aan een Nederlandse verbondenheid en brachten er een piëteitsvolle herinnering in aan Willem I, in wie ze de grondlegger zagen van de Vlaamse herleving. Die visie was niet helemaal onjuist.

Graaf de Grunelaan 14
3030 Leuven